

MUZIKALE KRONIEK

De strijd rond het „Ghebruik en Onghebruik van 't Orghel”.

IV.

Dan: Voetius. De theologische faculteit te Utrecht wordt door den Woerdenschen predikant Petrus Eijndhoven gevraagd om advies. Ook in Woerden kwam de kerkeraad in conflict met de overheid. De magistraat beval het orgel te gebruiken ter begeleiding van het psalmgezing, de kerkeraad niet wetend wat te doen vraagt om advies van Utrecht. (Dr J. A. Cramer a.w. p. 44.) Het advies „tot oironde der waarheit, met ons eigen handen onderschreven” van Gisbertus Voetius, Andreas Essenius, en Matthias Nethenus wordt 29 Januari 1655 verstrekt. Op de voorgestelde vraag: of de christelike overheyt ten tijde des nieuwen testaments vermogh het spelen van den orgel onder het openbare psalmzingen in de kercke in te voeren, te meer en voornamelijk als sulcks te voeren in geen gebruik is geweest, hebben soo een eerlick versoeck niet kunnen of willen afslaan en antwoorden daarom op de bovengestelde vraag aldus:

Eerstelick verstaen wij, dat ordonnantie te maecten, hoe het gesang in de kercke, een stuk sijnde des openbaren godtsdienstes, moet gehouden ende bestiert worden, een piijr kerckelike sake is ende daarom kerckelick behoort te geschieden van de voorgangers der gemeente daertoe gestelt. Ten anderen, alhoewel de musyk een eerlick kunst ende het orgelspeelen voor sich selfs een eerlick oefeninge is en buyten den openbaren godtsdienst in 't privee of in publieke plaetsen tot eerlick vermaeck kan en behoort mede gebruyckt te worden om psalmen ende geestelike liederken te spelen, dat nochtans het orgelspeelen bij den publieken godtsdienst des nieuwen testaments eene onnutte en onstichtelike oefeninge is, dewelcke de gedachten des meerendeels der christenen van de rechte aendacht tot een vleeschelick vermaeck afrekt en den rechten godtsdienst derselven, die in den geest en der waarheit moet geschieden, veel meer belettet als voortsettet. Nu den apostel leert ons, waarop wij in de vergaderinge der geloovigen eigentlick te sien hebben ende tot welck einde alle publieke acten ende oefeningen, die daer gepleegt worden, moeten bestiert worden, als hij 1 Cor. 14:26 aen die van Corinthen aldus schrijft: Wat is 't dan broeders? Wanneer ghij te samen komt, een iegelijk van u, heeft hij eenen psalm, heeft hij eene leere, heeft hij een — (vreemde) — tale, heeft hij eene openbaringe, heeft hij eene uitlegginge: laat alle dingen geschieden tot stichtinge. Den apostel wil dan, dat wij in alles sullen beoogen de stichtinge van de geheele gemeente. Maer daertegens het orgelspeelen in hem selven en heeft geene bequaemheit tot een algemeene stichtinge en opwekkinge der gemeente Godts tot geestelike aendacht: maer is alleen een dom ende onredelick geluyt, daerop niemandt kan Amen seggen, 1 Cor. 14:16. (Zie hierover de interessante correspondentie van Dr K. Schilder en Jan Zwart: De Reformatie, 14e Jrg. p. 167, 183, 202 v.v.) Daervan Christus, sijne apostelen, de apostelike, ende volgende oude kercken niets hebben geweten. Dewelcke nochtans uijt den jootschen godtsdienst, daerbij Christus ende sijne apostelen opgetrocken waren, lichtelick eenige musijckinstrumenten en spelen in den christelicken godtsdienst des nieuwen testaments hadden kunnen invoeren, indien sij sulcks ter gemeener stichtinge dienlick geacht hadden.

Oordeelen daarom, dat de christelike overheit, dewelcke de paelen van haer beroep niet en willen te buyten gaen, ende de bevordering van het rijcke Christi ende den rechten geestelicken godtsdienst der christenen van herten soeckt, in desen deele recht bericht zijnde, het orgelspeelen onder het openbare psalmzingen gants niet en vermogh in te voeren en noch te meer, als sulcks te voren in geen gebruik geweest is. (Dr J. A. Cramer a.w. p. 361/365.)

Het in 1663 verschenen werk van Voet, Politica Ecclesiastica deel I, geeft een afwijzend betoog ook op dit orgelgebruik. Al wordt Huygens' werk niet genoemd, toch moet de schrijver er niets van hebben. Met tal van redenen wil hij zijn standpunt verdedigen. Men gaf zoo gelegenheid tot verder misbruik van de muziek in de kerken. Wekte de schijn overeen te stemmen met Paapsche en Joodsche gebruiken. Wierp een klad op de eerste Hervormers en op de kerken die van stonde aan het orgel hebben afgeschaft. Men handelt tegen het gevoel der meeste leeraren die nog aan den eersten ijver en eenvoudigheid der Hervorming vasthouden. Elke nieuwigheid is gevaarlijk en verdacht, inzonderheid waar de Kerk schijnen zou als tot haar uitbraaksel terug te keeren. Voorts, omdat als men vaststelt dat de eeredienst zoowel door het orgel als door den mond volbracht wordt, de klank gezegd moest

worden ook een deel van den godsdienst te wezen en er dusdoende iets in zou zijn gelegen, dat geenszins tot de middelmatige dingen behoort. Omdat wij bij het toevoegen aan den eeredienst van iets, dat de apostelen niet kenden, hun stilzwijgend beschuldigen en zelfs wijzer dan zij willen zijn. Of wilde men hierlegen inbrengen dat men van de orgels, die toch eenmaal in de Tempelen zijn, zoudende eenig gebruik kon hebben en een paapsch misbruik ten nutte aanwenden, dan waarschuwt Voetius tegen zekere onvoorzichtigheid des vleesch, welke zoo dikwijls bedrogen uitkwam. Wijst op het voorbeeld der oude Kerk, die op dergelijke grond heidensche gebruiken overnam. Niets mocht gebezigt ten dienste van de kerkelijke samenkomst, wat licht aanleiding gaf tot verkeerdheden en misbruiken, ook al behoorde het tot de middelmatige, niet volstrekt noodzakelijke of nuttige dingen. Indachtig dat het beter is, den slechten boom met wortel en jak uit te roeien, dan dien alleen maar te kappen of te schillen, wenscht hij trouw te blijven aan art. 77 der Nat. Synode van Dordt gehouden in 1578:

„Het gebruik der Orgelen in de Kerken houden wij niet voor goet, insonderheid voor de Predikatie. Daarom achten wij dat de Dienaren behooren te arbeyden, gelykse voor een tydt geduld worden datse, alsoo met den eersten, en op 't allervoeligste weggenomen worden.”

Dat Voetius' vrees voor insluipen van meer muziek niet zoo gezocht was, is wel gebleken uit het laatst der 18e eeuw, toen leervrijheid ook allerlei vocale en instrumentale muziek in de kerken bracht, waarbij, evenals ook later elders, zooals G. Krause in „Geschichte des Musikalischen Lebens in der Evang. Kirche Westfalens von der Reformation bis zur Gegenwart” op blz. 76, voor Duitschland opmerkt, „het optredend Rationalisme een vervlakking van het religieuze bracht en men op grond van verstandelijke overwegingen zocht door gevoelvulde muziek den hoorder een godsdienstige stemming bij te brengen, waarbij echter noch van eenig geloofsbelevens, noch van een hernieuwd kunstscheppen sprake was of kon zijn.”

Dat ook Voetius inwendig niet zoo heel veel heil verwacht heeft van een gemeenschappelijk optrekken van orgel en gemeente; intuïtief gevoeld moet hebben dat het nut daarvan voor een verbeterd kerkgezing zoo groot niet zou blijken te zijn in de toekomst, als de voorstanders er zich van voorstelden, kan allicht verondersteld en aangenomen worden. Ook in dit opzicht zou de latere geschiedenis hem gelijk geven, die nog, bij monde van Georg Rietschel in „Die Aufgabe der Orgel im Gottesdienste bis in das 18. Jahrhundert” laat zeggen, als deze in zeker opzicht den Lutherischen Claus Harms bijvalt in diens bestrijding van het orgel bij den gemeentezang: Dat Harms met zijn oordeel daarin gelijk heeft, namelijk dat doorgaans de overal gebruikelijke orgelbegeleiding bij het gemeenschappelijk zingen niet ten goede komt aan het echte, levendige, frissche meedoen. Ik heb vaak gelegenheid gehad om op te merken dat op dorpen, in kerken waar nog geen orgels stonden, het gemeentegelied bijzonder krachtig en goed was. De gemeente was tot zelfstandig uitvoeren aangewezen en niet geleerd op het orgel te steunen. Aan de andere zijde waagt een gemeente zich maar half zoo krachtig, zoodra het orgel waaraan zij gewoon is, mankeert!”

Huygens' pennevrucht werd nog in 1660 herdrukt, zoodat verschillende steden waaronder Nijmegen in 1662 besluiten tot orgelspel bij het zingen der psalmen. Om de gemoederen tot loven en danken van God almachtig, te meer op te wekken.

Weer anderen, hieronder vooral dorpsgemeenten, weren het instrument van het psalmgezing. Maar „in allen middelmatighen dingen sullen gheen Kercken verachtet worden, die een ander wijze gebruycken dan wij doen”. (F. L. Rutgers a.w. p. 252.) Andere kwesties vorderen de aandacht. De publieke orgelstrijd heeft uit.

Tot psalmen en gebeen
Wordt 't orgel recht gebruijkt

had Ds Revis in 1625 gezongen.

„Als ook zingen ende spelen, alwaer voornemelijk op het geestelijk psalmodieeren te letten staet” luidde het voor de beleydtkonstenaers in het waarschijnlijk tusschen 1619 en 1628 opgesteld plan tot stichting eener Nationale Universiteit. (Dr H. H. Kuiper: De opleiding tot den Dienst des Woords bij de Gereformeerden II p. 622.)

„Ende in observantie is, daghelijcx voor de predicatie te worden gespeelt, door 't frequenteren van twelcke so wel den voorsanger, als de luyden die te kerke syn te vaster werden in den toon gestelt, ende dies te meerder in de const van musyck, ende wel zingen van de psalmen geoeffent”, draagt Haarlem in 1634 den orgelist op.

Zoo hadden predikanten en vele goede vrienden van de kloke meesters op het orgel, voorbereiden dag waarop dit kostelick speeltuygh der gemeente hulpdienst zou bewijzen. Na de periode waarin er de hoeren en guichelaars bij dansten, was het verlangen gegroeid om tegen de wereld-

sche Madrigalen, tegen de lichte deunen, de Psalmen Davids, dan sus dan soo, in al de vaten van de const te vergieten; Ook was nu de tijd gerijpt voor tien of twintig min of meer maten vooruit, welke stemmen en herten der hoorders helpen bereiden tot die zedige aandacht in het uitspreken van de heilige woorden vereischt.

Wat zulk een reformatorisch streven uitwerkte? „Tot de bevordering der litteratuur van tokkata voorspelen, choraal bewerkingen, ontwikkeling van zangthema's in fantasia, ricercare of fuga was een dergelijk gebruik uiterst vruchtbaar.” (Dr v. d. Meuren: Het Orgel in de Nederlanden p. 206.) Een onverdacht getuige voor Kuypers woord: „toch mag daarom niet voorbij gezien, dat met name het Calvinisme, juist door de secularisatie van de kunst te bevorderen, den machtigen stoot gaf tot die latere ontwikkeling der kunst, die haar algemeen menschelijk karakter weer tot haar recht deed komen”. (Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid dl. 3 p. 342.)

Nu, bij het zien van den intocht van het orgel in den eeredienst ga ieder orgelist zijn werkwijze eens na, 't zij kloke meester of dilettant.

Met een variatie op Huygens, hun onpartijdige verstanders zijn verlicht genoeg om door het duister hunner slechte gewoonten heen te zien. Zij hebben hert genoeg om die te durven afkeuren. Dan zoekt ieder zijn taak en kracht in de tien of de twintig maten vooruit. Alzoo dringend en dwingend de schaar herboren profeten, priesters en koningen tot het „Zingt den Heere een nieuw Lied!” Hun taak. Hallelloe-jah.

Zaandam.

S. ZWART Jz.

HET BOEK VAN DE WEEK

Sovjet-Rusland en het Christendom.

Enkele weken geleden is onder bovenstaanden titel een boek verschenen van den doopsgezinden predikant Frits Kuiper.

De belangstelling voor Rusland neemt nog steeds toe; door de bloedige gebeurtenissen der laatste maanden wordt de vraag naar de toestanden en het lot van den bolsjewistische staat steeds dringender gesteld.

Immer heeft het Marxisme aan de menschheid voorgehouden, dat de organisatie van het stoffelijk leven vanzelf een geestelijke vernieuwing zou veroorzaken, dat een economische en sociale omwenteling haar van alle onderdrukking kon bevrijden. Met verbijsterende klaarheid geeft de hedendaagsche Sovjet-republiek een antwoord op die beweringen: de meedoogenloze vervolgingen, welke talloze leiders en ondergeschikten in den dood joegen, zijn een demonische bespotting van de schoone beloften, waarmede de menschen in verrukking gebracht werden. De minachting van het geestelijk leven wrekt zich geducht; de verwerping der Christelijke moraal heeft bittere gevolgen.

Met hoon en smaad is de Christelijke Kerk in Rusland overloden; op de meest wrede wijze zijn haar leden gekweld. De maatschappij had God niet noodig; het geloof in den Schepper belemmerde zelfs, zoo beweerden de bolsjewisten, haar ontwikkeling. Aan het Russische volk moest duidelijk gemaakt worden, dat het vertrouwen op een „bovennatuurlijke macht” alle energie doodde en allen vooruitgang onmogelijk maakte. Slechts dan kon de mensch zich ten volle ontplooien en de gemeenschap waarlijk dienen, wanneer hij vrij was van God.

Ook op deze uitdagende taal is het antwoord niet uitgebleven: wantrouwen en haat verteren de samenleving, welke Gods geboden vertrad.

Gaat de Christelijke kerk wel vrijuit? Is zijzelf niet mede de oorzaak, dat de strijd tegen haar ontbrandde?

Ds Kuiper werpt die vragen op; hij beschouwt de bolsjewistische revolutie als een historisch-onvermijdelijke daad, en wil haar uitingen, in het bijzonder die op geestelijk terrein, begrijpelijk maken.

De genoemde predikant wijst op de positie, welke de vorstelijke heerschers in de „Oostersch-Orthodoxe” Kerk innamen; zij was, zegt hij, „niet uitsluitend — maar toch steeds ook — een instelling tot religieuze verheerlijking van den Czaar”. Dat was eens haar glorie, dat werd later haar ondergang: „Wie opstand predikt”, gaat hij verder, „moet wel met een dergelijke Kerk in botsing komen”.

In de jaren na de vestiging van de bolsjewistische heerschappij, steunde, aldus Ds Kuiper, de Kerk bovendien steeds de tegenstanders van het nieuwe bewind. Zij koos de partij der contra-revolutionairen, sympathiseerde met de „nieuwe rijken”, die zich tijdens de periode der „Nep” omhoog werkten, en verbond zich met de „koolakken”, de zelfstandige boeren, die eveneens in

het tijdperk der „Nieuwe Economische Politiek“ tot een zekeren welstand kwamen. Maar die politiek bracht haar geen geluk.

De contra-revolutionairen verloren den burgerkrijg; het machtsapparaat der bolsjewiki richtte zich weldra tegen de „nieuwe rijken“, het „koelakkendom“ werd spoedig na haar opkomst „geliquideerd“ — ook Ds Kuiper gebruikt dat verschrikkelijke euphemisme; het dient om de onmenselijke verbanning en de beestachtige vermoord van tienduizenden boeren, w.o. zeer vele „Mennonieten“, aan te duiden.

Wee den overwonnenen en zijn aanhang: op de vernietiging van deze „vijanden“ van het Sovjetbewind volgde een felle strijd tegen wat van de Kerk overgebleven was.

Ds Kuiper schrijft aan het slot van zijn boekje, dat de „beschrijving, noch de behandeling der vragen“, volledig is geweest. „Het bleef slechts bij een schets“. Hij meent echter „zoo onpartijdig mogelijk“ de zaken beoordeeld te hebben, en „hoopt dus dat het geschetste beeld in hoofdzaak juist zal blijken te wezen“.

Het hoofdstuk, dat den „maatschappelijke achtergrond van het conflict tusschen het nieuwe Rusland en het Christendom“ behandelt, is zeker niet meer dan een ruwe, zeer beknopte schets. Een uitvoerige beschrijving van hetzelfde onderwerp, welke principieel met die van den Doopsgezinden predikant overeenstemt, kan men in het boek van Julius F. Hecker: „Religion and Communism“ vinden.

Wat voor het beeld, dat Hecker geeft, geldt, is nog meer op de schets van Ds Kuiper van toepassing: een „onpartijdig“, „objectief“ karakter heeft zij niet.

Zeker: „voor de toenemende verlamming van de (orthodoxe) kerk en haar tegenwoordige onmacht is de onheilge band van Kerk en Staat in Rusland in hooge mate verantwoordelijk“¹⁾. Maar het is verkeerd om die Kerk louter als de slaafsch dienares van de regeerende machten voor te stellen. Verschillende uitgeweken Russische orthodoxe denkers hebben een dieper kijk op het georganiseerde religieuze leven in het Rusland van vóór den oorlog gegeven, en geleerd, dat geen enkele zijner functies in een eenvoudig schema gewrongen kan worden.

Slechts na een zeer nauwkeurige studie der feitelijke verhoudingen en toestanden in het verleden en heden, die ook van het verweer der aangevallen Kerken grondig kennis neemt, is het mogelijk om een objectief oordeel te vormen. Aan die voorwaarden voldoet het boek van Hecker maar ten deele, hoewel de schrijver veel materiaal verzameld heeft; het opstel van Ds Kuiper geeft weinig meer dan conclusies.

De moeilijkheden om een juist inzicht in het gestelde probleem te verkrijgen, zijn mede daarom zoo groot, omdat een belangrijk gedeelte der tot ons gekomen berichten het bolsjewistische filter passeerde, dat niet alleen veel tegenhield, maar ook hevig op het filtraat ingewerkt heeft.

De bolsjewisten misbruikten de bijzondere, moeilijke positie der Russische kerk, en buiten haar zonden op een verschrikkelijke wijze uit. Zij hebben het volk tegen haar opgehitst, zooals nu tegen de „rechtsche oppositie“ en de Trotskisten. Iedere misstap en ieder gebrek hunner toekomstige slachtoffers werd met het diepste zwart afgebeeld, en ook het kleinste kwaad als een misdaad voorgesteld; op zichzelf staande uitingen van verdorvenheid heetten typeerende kenmerken van de groep, waartoe de gevallen individuen behoorden. Deze methodes zijn bekend; zij worden vooral weer in den laatsten tijd, niet alleen in Rusland, toegepast, en hebben een treurige vermaandheid verkregen.

De suggestieve propaganda, welke de bolsjewisten met de door hen gemaakte caricaturen bedreven, heeft haar uitwerking niet gemist. Ook Ds Kuiper heeft die ondergaan. Zijn oordeel over de verhouding van de Kerk tot de „nieuwe rijken“ en de „koelakken“, en over deze personen zelf, is daarvan het sprekend bewijs. De zinnen, welke hij daaraan wijdt, getuigen helaas niet van bezinning.

De koelak, die tijdens de periode van de „Nep“ omhoog kwam, was de vlijtige, zelfstandige boer, dien het Sovjetbewind gedurende eenige jaren protegeerde, om het land, dat tengevolge van een catastrophale landbouwpolitiek verhongerde, van den ondergang te redden. Zij hebben niets gemeen met de „dorps-Shylocks“ tijdens het Czarenbewind, die inderdaad een zwaren druk op de arme boeren uitoefenden; het is eenvoudig ongeoorloofd, om, zooals Ds Kuiper doet, van hen te zeggen, dat „zij zich in de dorpen een zekere machtspositie wisten te verwerven, tegenover“²⁾ de kleine boeren, de z.g. dorpsarmoede. Dat deden de echte koelakken van vroeger, maar niet het meerendeel der nieuwe zelfstandige landbouwers, zeker niet die uit de Doopsgezinde kolonies, welke later op een monsterachtige wijze bezocht werden.

Vurige revolutionairen hebben zich onder leiding van Trotski, tegen de Nep-politiek verzet; zij waren het, die den zwaar belasten naam van koelak op de zelfstandige boeren overdroegen en daarmede het sein gaven tot een wreede vervolging zonder weerga.

Van die menschen heet het nu, dat de Kerk „vanzelf een bondgenootschap“ met hen sloot. „Van zelf“... Ds Kuiper's oordeel berust niet op exacte waarneming; de Kerk is, volgens hem, nog altijd aan een bijzondere wet van traagheid onderworpen: ze volhardt „immers“ in een beweging, welke naar het kapitalistische krachtenveld gericht is. Men noeme deze meening niet onbevooroordeeld, onpartijdig of objectief!

De officiële bolsjewistische statistieken vertellen, dat slechts hoogstens vijf procent der landbouwende bevolking „koelakken“ waren; deze behoorden lang niet allen tot de Oostersch-Orthodoxe Kerk. Nadat de officiële koelak reeds lang overwonnen, verbannen of gedood was, begeerden de verwoestende, moordende benden nieuwe slachtoffers, die voor elken tegenslag en voor elk verlies verantwoordelijk gesteld werden. Ieder, die ook maar iets bezat, ontving den schandnaam; hem wachtte de grootste ellende.

„Toen Moskou... besloot tot liquidatie van het koelakken-dom, ontkende het daarmede tegelijk een strijd tegen wat er op het platteland nog was overgebleven van de Kerk“...

Niet, omdat die Kerk zich nauw met de vervolgden „verbonden“ had. Het demonische optreden tegen de „zelfstandige boeren“, was voor het schrikbewind weer een welkome gelegenheid om de Kerk te belasteren, en te vernietigen. Wie zal de bolsjewistische voorwendsels nog serieuze uitspraken durven noemen?

Ds Kuiper meent wel, dat de geestelijkheid en de geloovigen „niet anders konden handelen, dan zich aan de zijde der tegenstanders van het Sovjetbewind te scharen“. „Het atheïsme“, zegt hij, „maakte een andere keuze vrijwel ondenkbaar“. Maar ook dit oordeel, dat de moeilijke positie der Kerk in Rusland duidelijk aangeeft, geeft hem weer aanleiding om snel verbanden te leggen, waar de grootste voorzichtigheid geboden was.

De bolsjewistische visie op de „maatschappelijke houding der Kerk“ acht hij zeer goed verklaarbaar; in zijn hart is hij het met die beschouwing, althans voor een groot deel, eens.

„Wie opstand predikt“, zoo luidde het, „moet wel met een dergelijke Kerk in botsing komen“. „We moeten niet denken“, gaat Ds Kuiper dan verder, „dat dit alleen ten aanzien van Rusland gold. De Russische revolutionairen vormden zich hun oordeel over de Kerk grootendeels in verschillende West-Europese landen, waar zij in ballingschap leefden. In de verschillende Roomsche en Protestantische Kerken hier zagen zij in meer verijnden vorm hetzelfde gebeuren, als in Rusland. Ook hier verleenden, naar hun zienswijze, de Kerken een schijnsel van heiligheid aan de heerschers, niet alleen aan de vorsten, maar ook aan de feitelijke meesters van den modernen tijd: de kapitaalbezitters. Natuurlijk wisten de Russische revolutionairen er van, hoe een aantal vooruitstrevende Roomschen en Protestanten het in West-Europa hadden opgenomen voor de zaak van het proletariaat. Maar zij zagen ook, hoe de leiding van de Kerken zich daartegenover had gedragen als beschermer van de bestaande orde... In religie als zoodanig zagen zij — in het voetspoor van Schleiermacher — een besef van volstrekte afhankelijkheid. Achter de vage voorstelling van de goddelijke wereld, waarvan men zich dan afhankelijk had te gevoelen, konden zich immers, als achter een rookgordijn, de brutale machten van 't moderne Kapitalisme verschuilen.“

Wij moeten dit citaat thans onbesproken laten.³⁾ Het versterkt ons in de meening, dat Ds Kuiper in werkelijkheid partij kiest. Dat is zijn goed recht; niemand eischt van hem, dat hij in zijn beschouwing over de ontwikkeling van het bolsjewisme, zijn marxistisch standpunt verloochent. Dat doet hij ook niet. Maar hij kome dan niet met de pretentie, dat de door hem gegeven schets „objectief“ is. Op zakelijke en principieele gronden zijn vele zijner conclusies voor ons onaanvaardbaar.

Den volgende keer willen we ons opnieuw met het besproken boekje bezig houden. Het bevat ongetwijfeld vele treffende opmerkingen, het spaart dikwijls het bolsjewistische bewind niet; ook Ds Kuiper ziet de grove zonden der Russische machthebbers zeer wel. Zijn begeerte om te „verklaren“ en te „begrijpen“ komt echter met de critische houding, welke hij innemen wil, in conflict.

A. B. t. B.

3) De meening, dat de marxistische beweging de „zaak van het proletariaat“ werkelijk verdedigt, is zeker aanvechtbaar. Het bewind „Blum“ heeft ons in den laatsten tijd weer het een en ander geleerd. Lang niet alle z.g. verdieders der beroode massa helpen haar waarlijk. Is ook de actie van Lewis in de V. S. een weldaad voor de arbeidersklasse als geheel?

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Een valsche beschuldiging?

Dr H. Steen komt in z'n „Open brief“ op pag. 29 en 30 te spreken over een artikelje van mijn hand in „De Reformatie“ van 12 Maart j.l. onder den titel: „Waarom heeft Prof. Hepp in zijn aanklacht iemand vergeeten?“ en hij spreekt hier van een valsche beschuldiging. Hij neemt het mij ten hoogste kwalijk, dat ik in bedoeld stuk beweerd heb: wanneer Prof. Hepp z'n collega's Vollenhoven en Dooyeweerd aanklaagt van afwijking van de belijdenis en niet z'n collega Waterink, dan is hij inconsequent. Want als de stellingen, die Prof. Waterink poneert over de „ziel“ van den mensch, het psychische, dat met het lichamelijke, het somatische, tezamen de ééne substantie vormt, waarbij de „ziel“, het psychische, de verbindingschakel is tusschen deze ééne substantie en het „ik“, de „persoon“, als tweede substantie, ik zeg, wanneer deze stellingen gecritiseerd worden OP DE ZELFDE WIJZE, waarop Prof. Hepp de anthropologische conceptie van z'n beide andere collega's bespreekt, dan is het eenvoudig een eisch van de logica, dat Prof. Waterink ook behoort gezet te worden in den hoek der verdachten.

In verband daarmee zegt Dr Steen aan mijn adres o.a. het volgende: „Ds Spier geeft blijk niets te weten van de dingen, waarover hij schrijft.“ Maar waarom, als hij niet leest wat er over geschreven is, mengt hij zich dan in het debat? Zoo maakt men zichzelf bespottelijk. Wat toch is het geval? Anderhalf jaar geleden stond een groot deel van de Geref. pers vol over het debat Waterink—Steen. Prof. Waterink „Oorsprong en wezen der ziel“ beleefde een 2den druk, Ds Steens: „Persoon, Geest en Ziel“ verscheen. In „De Reformatie“ verschenen vele artikelen, alsmede in het Geref. Theol. Tijdschrift. Niets van dit alles schijnt Ds Spier gelezen te hebben. „En heeft Ds Spier nooit van de Commissie en van de verklaring in het conflict Prof. Waterink—Steen gehoord? Ook al zou Prof. Waterink geen verklaring hebben onder teekend, zou deze beschuldiging van Ds Spier valsche geweest zijn. Wij leven toch wel in een verwarden tijd, dat zulke dingen als Ds Spier beweert, worden gedrukt. Maar bovendien heeft Prof. W. uitdrukkelijk verklaard, dat zijn uitspraken naar de belijdenis moesten worden verklaard of gecorrigeerd!“

In het vervolg wordt mij nog onkunde verweten inzake het feit, „dat Prof. W. wel aanneemt een onsterfelijk voortbestaan, substantieel deel in den mensch“.

Ik moge op deze dingen het volgende antwoorden:

1. Wil ik Dr Steen geruststellen door hem te verzekeren, dat ik alles wat de anthropologie van Prof. Waterink betreft gelezen heb, behalve „Persoon, Geest en Ziel“ van Ds Steen, terwijl ik ook gehoord heb van de Commissie en van die allerwonderlijkste verklaring, waarmee vroeger het conflict Waterink—Steen plotseling een einde nam.

2. Heb ik in mijn artikel in „De Reformatie“ van 12 Maart j.l. niet gezegd, dat er in de conceptie van Prof. Waterink geen plaats was voor een substantieel deel in den mensch, dat voortbestaat en onsterfelijk is. Zulke dingen mogen mij dan ook niet in de schoenen geschoven worden. Wie dat toch doet, toont daarmee, dat hij de bedoeling van mijn artikel niet begrepen heeft.

3. Ik redeneerde immers in dit stuk volgens de „dreigende deformatie“-methode van Prof. Hepp door te zeggen: van hoedanigen aard is datgene, wat in Prof. Waterinks conceptie de „ziel“, het psychische heet? Deze „ziel“ is niet substantieel, sterfelijk, niet voortbestaand en ik trok me op dat moment niets aan — nog altijd volgens de methode „dreigende deformatie“ — van de „ik-substantie“, gelijk Prof. Hepp geen oog heeft voor het „hart“ in de wijsbegeerte der wijsden als boven-tijdelijk concentratie-punt van alle tijdelijke functies.

4. Bedoelde ik dus in dit artikel Prof. Waterink aan te klagen als een deformateur? Geen sprake van. Wiedit eruit leest heeft de ironie van het geval niet verstaan. Het ging mij niet tegen eenige theorie van Prof. Waterink, het ging mij uitsluitend tegen de methode van Prof. Hepp, die op anderen toegepast tot dezelfde fatale conclusies zou moeten leiden. Natuurlijk heeft Prof. Hepp de volle vrijheid met zijn collega's een wetenschappelijk debat te beginnen over de anthropologische grondstellingen van de calvinistische wijsbegeerte, evenals het iedereen vrij staat de conceptie van Prof. Waterink op wetenschappelijke gronden te bestrijden en onhoudbaar te noemen. Maar het noodlottige van de „dreigende deformatie“-reeks was, dat het wetenschappelijk niveau verlaten was en dat we beschuldigingen kregen te hooren inzake punten van ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof, die onder ons allen volkomen zekerheid hebben. Dit was het betreurenswaardige, hetgeen ik op de wijze zooals geschied is aan de kaak wilde stellen.

5. Sprekt coll. Steen dan ook — met den vinger naar mij wijzend — van een valsche beschuldiging, dan kan ik dit tot op zekere hoogte, n.l. wanneer ik even wat ironisch bedoeld is voor vollen ernst neem, toestemmen. Maar dan moet ik er onmiddellijk aan toevoegen: dan past deze qualificatie onder bovenbedoeld voorbehoud niet alleen op mij, maar vooral op den auteur van „dreigende deformatie“. Ik hoop, dat Dr Steen dit zal inzien en, als hij de atmosfeer onder ons wil trachten te zuiveren, zich niet langer richten zal tot den hoofdredacteur van „De Reformatie“, die daarmee reeds eerder bezig was dan Dr Steen, noch tot degenen, die Prof. Schilder daarin terzijde staan.

6. Omdat Dr Steen in verband met dit alles aanroert de bekende verklaring in het conflict Waterink—Steen, zij het mij vergund op te merken, dat het niemand mag worden kwalijk genomen, als hij op dit oogenblik citeert uit de werken van Prof. Waterink. Zoolang Prof. Waterink niets herroepen of gewijzigd heeft, heeft hij er recht op aan zijn woord, dat hij geschreven heeft, gehouden te worden. Dat hij verklaard

heeft, dat worden van wanneer correct in geen c herzien, z niet van van de wa arbeid ste Prof. W. die hij tev teit van D is gerustge Ook zonde W. wil as zoo graag koesterde wijkers v Deze daarom lijk achter zouden ni 's Gr.

mp

In „The ding van e recensie va over Prof. l lijke natuu geciteerd, d dard Beare

Het is stelling menschel Dogmatie

„De mi niet conc natuur h stempel i menschel kene, H is. De m het was, stempeld stracte, c wijl Hij

Zoo oo

„De vo de Nests overal, d droeg, m aties van de varia

het spem alle vari geslachte dan was Daarente deuterus Adam al variaties Gods. Dr Christus dat hij u zondaar

Vervolgen Kuypers G

„Dit dw het bijzo het aange scheiden komen. I lijdenis, i persoonlij ons zelve noemen, het wezet ons word ons ontw plooiën n personen, hjeen vo rijkdom danig. Pe een zoodi zou de Cl worden, Natuurlj in den C toeh, of v ala een g Christus, nen, is, d maar éér karakters het volle Niet een heid van in volkor hieruit v lijke in dank wel menschel het mens daan ont ook droeg Hij eigen lijke natu en die do

1) Julius F. Hecker in zijn genoemde boek, pg. 37.

2) Spatieering van ons. De citaten uit het boek van Ds Kuiper zijn in de oude spelling overgezet.